

HAZAI TÜKÖR

GÉPEK, EMBEREK

V. rész

Az asztalosokat is sorra meglátogatom otthon.

Első emberem nyakában asszonykötő, és főz. Galuskát szaggat a fővő vízbe, s piros a füle. Arra a kérdésre, hogy mire végzik, dacosan int felesége felé, és kiadja haragját.

— Esszük egymást az asszonnyal.

— De sietsz eladni — pöröl vissza az asszony. — Nekem is van ahhoz szavam.

— Na, jól van. Tűzszünet, asszony. Majd ha elmegy a vendég, bevonjuk a fehér lobogót.

— Ha kész a főzéssel, mit csinál?

— Hát, ugye, négy óra, mire megebédelek. Vágok egy kis tűzrevalót. A szomszédom is nyakurász egy istállóablakért.

— Megvannak a szerszámai?

— Aludni sem tudnék, ha nem lennének. Asztalosnak ne? Én a tűzrevalót se tudom jóízűen elkészíteni, csak gyalupadon. Ezt úgy megszokja az ember, mint az ágybéli fekvőhelyét. Idegenben ugye, napokig csak forgolódik az ember. Végül aztán odatoródik, hogy elalszik. Az se az igazi. Legalábbis én így vagyok vele.

— Az előbb azt mondta, hogy fát sem tud jóízűen hasítani, csak gyalupadon. Maga szerint a munkának, a dolognak van íze?

— Az én ítéletem szerint éppúgy íze van, mint akármelyik ételnek. De ízetlen is tud lenni, mint a rosszul főzött étel.

— Én min múlik az, hogy érzi-e az ember az ízét?

— Hát hogy mondjam? Én ezen még nem örültem magam. Csak az én apám patkolókovács volt. Ugyan ő se beszélt róla soha, de rajta is, a tanítómesteremen is láttam, meg hát itt a gyárban másokon, meg magamon is látom én, ha valakinek bűdös valami munka, mondjuk olyan dologra osztják be, amin nem keres, vagy nem esik igazán kezére, hát olyankor farral megy neki. Azt szoktuk mondani, koma neki a dolog. De ha beleismer az ember a forszába, szóval ha szálára megy minden, akkor nekiízeledek. Örömmel míveli.

— Mit jelent az, hogy szálára megy?

— Hogy is mondjam. Szóval, ha nincsenek az alkatrészek elrontva. Ha pontosan illeszkednek az ajtók, ha nem kell erőszakoskodni az egyes darabokkal, alapótolni a pántoknak meg a záraknak. Ez sok mindenben múlik. Például, bár tagadni szokták, még az ember hangulatán is. Azon, hogy reggel hogy vált el az asszonytól. Ha úgy indulok munkába, hogy az ember hátához vágta az ételes csomagot (már ezt túlozva mondom), szóval, ha az asszonnyal violenciázunk, akkor az a nyomorult munka se tud olyan jóízú lenni. Akkor az utolsó kis csavar is hencegni kezd velem. Komolyan, voltam már így. Valamin összekaptunk az életem párjával. Míg bementem az üzembe, a nap se úgy sütött, mint máskor. A számszám kiesett a kezemből. Kajsák, ferdék voltak az ajtók. Vitázni, manőverezni kellett velük. Szuszogni, míg elapasztom azt a két milliméternyi csavarodást, ami nem ritkán beleszökik a szekrények nyíló részeibe. A mi meősünk is elmehetne sasnak, olyan a szeme. Rettentően tudja, hogy hová kell nyúljon, ha hibát akar felfeszíteni. Igaza van! Szóval, hol is hagytam abba? Én is öltöm egyik szavamat a másikba, mint mesélő János bácsi itt a Vasút utcában.

Nekünk nagyon hajszálazunk kell a szerelőben. Az egész gyártásfolyamat hibája meg jósa itt ugrik ki teljesen. Amíg a fiókok vagy az ajtók, vagy egyéb alkatrészek stószban állnak, a kész munka hibája nem látszik meg, legfeljebb az egyes darabok hátulütői viczorítják ki a fogukat. De ezt meg ott, ahol elkövetődik a baj, javítani kell. Minden üzembrészben vannak javítók. És mégis, ötven-hetven kézen keresztül, beszöknek a hibás, mérethűtlen, csorba, karistos, rosszul megennyvezett darabok. Néha napokon át minden összeáll a kezünk között. Nem mérgeledünk vele. Az utolsó darab is szabályos. Olyan jóízűket dolgozunk, hogy kiveri.

az ember halántékát a harmat. Jó végiggondolni, hogy ennyi ember milyen szépen össze tud dolgozni. Néha csinálunk olyan szép szekrényeket, mintha egy darabból lennének kímetszve. Ilyenkor nagyon jó íze van a munkának. A levegőt is másképpen szedjük. Azt érzi az ember, hogy a mi ügyességünk is benne van. Azt, hogy amit én kiereszték a kezemből, az munka. Hogy az szép, az kell. Íze van. Mint a finom, érett szalonnának tavaszi hagymával. De hát valahol azt hallottam, hogy a hasonlatok sántítanak, mert ételek ízére nem is hasonlít a munka íze. A jóízű munkában még a háta is megbizseredik az embernek. Aztán máskor meg úgy összekuszálódik minden, hogy csak köp az ember. Néha olyan ronda alkatrészek kerülnek egy-egy szekrényhez, mintha valaki pénzért válogatta volna úgy össze. Pedig nem úgy válogatták össze. Egyszerűen csak ráosztják a mozgó alkatrészeket a keretekre, ahogy fölszereléseknél hozzávágják a katonához a gúnyát. Egy ing, egy gatyá, egy zubbony, egy nadrág, egy sapka stb. Elvileg minden gúnya jó minden katonának. Olyankor megkeseredik az ember szájában a nyál. Az ember mérgelődik. Akármilyen buzgón motollál, alig halad. Már szeretném, az egészet kidobni az ablakon. Szabadulnék tőle, mint kutya a bolhától. Akármire nézek, csak kajzaság, lepattogzás, elfuseráltság. Könnyörög az ember a rak-tárban, hogy cseréljék ki neki a hibás darabokat. Könnyörög, okoskodik, nem, nem halad. Semmi íze az egésznek, akár a mezítlás kásának. Olyankor süthet a nap száz ágra. Az ember előtt elborul a világ. Én legalábbis így vagyok vele. De mondom, más emberen is látom, akik körülöttem dolgoznak, hogy a szájukat is megrágják a gyönyörűségtől, ha jól megy nekik a munka. Olyankor füttyülnek, fel-felhujjantanak. Máskor meg káromkodnak, feltolják a micit a fejük búbjára, és a tíz körmét szidják annak, aki elhibázta a darabot. Mert mi tudjuk, hogy melyik műhelyben lőtték el a darabokat. Persze, annyi időnk nincs, hogy lejárjunk a gépműhelyekbe átkozódni. A munkát ki kell dobni, mert leapad a boríték. Márpedig egyelőre, legalábbis mifelénk, a borítékban kucorog az ízek sava, borsá.

Másik emberem, aki címével együtt közölte, hogy majd menjek el hozzá munka után, amikor megyek, éppen alszik. Délután ötkor. Anyja költögeti. Felébred, hasáról lecsúszik a könyv. A Milliók Sorozatából Svejka, a derék katona. Ez az ember legény még. Tiszta szemű, izmos kis ember. A szerelőműhelyben is feltűnt, hogy nemcsak arca vonásai, karjai, de mozdulatai is lekerékítettek, sikkesek, mint némely lányoké, akik mozdulatművészetet tanultak valamilyen vidéki balettiskolában.

— Fene sem tudja, negyedszer olvasom már Svejket. Van, amikor direkt ráéhezem. Van, amikor alig várom, hogy egy kicsit hozzájussak.

— Sokat olvas?

— Sokat? Ugye, ahogy a szemináriumon tanultam, ez relatív dolog. Mi a sok? Olvasgatok, amikor olyanom van. Szeretem a szép könyvet.

— És még mit szeret? Buta kérdés?

— Mit szeretek? Ne tartson vonalasnak, szeretek dolgozni. A szakmában. De a kapát sem vetem meg. Anyámnak van egy hold háztáji a tsz után. Azt én teszem tisztába. Aztán egy kis fusi is akad. Akadna rengeteg. De szeretek moziba menni. A tévét is elnézegetem, noha nemegyszer ott hagyom. Aztán olvasni, azt nagyon. Szeretem a tamburát verni. Ha jó társaságra lelek, a kis csongrádi bort is megiszom, persze négykézláb nem szoktam közlekedni tőle, mert azt nem szeretem. Aztán szeretem a kóborlást a Tisza-parton, ne higgye, hogy romantikus vagyok. Tisza nélkül egy hétig se bírom. Ha csikorog is, le szoktam menni, meg-nézem, hogy mit csinál az öreg. Még mit szeretek? Szeretek szépeket mondani a lányoknak. Szeretek jól ellenni az emberekkel. Segíteni is szeretek. Olyankor jól érzem magam. Anyám szid érte. Azt mondja, gögből csinálom, hogy jó embernek tartsanak. Szeretek szépen felöltözni. És szeretnék sokat tudni. Hogy minek? Hogy ne álljon az ember a világban értetlenül, mint borjú az új kapu előtt. Aztán a fene se tudja, sok tücske-bogara van az embernek.

— Mennyit költ könyvekre?

— Az üzemben veszem részletre. Olyan nyolcvan-száz forintokat havonta ott hagyok a bizományosnál.

— Most mennyi könyve van?

— Nem számolom. Van talán száz is.

— Szemre is több.

— Nem tudom.

— Milyen fusikat szokott csinálni?

— Erről nem szívesen beszélek. Törvény is tiltogatja, meg az üzemben sem veszik jó néven. De ahogy én kinéztem már magamnak, az életben mindenki fusizik. Fusizik az utcaseprő. Ez a szomszédos új bérház, itt mellettünk, bebizo-

nyitotta. Egy reggel látom, hogy a járdáját az utcapróból kotorja. Kérdelem tőle, miért csinálja? Azt mondja, negyven forintért havonta minden reggel lecsapja a házmasternek. Ez már fusi. De ismerek egy papot, szoktam vele sakkozni a művelődési házban. Az is fuszik. Ért a traktorokhoz. Nagy dologidőben eláll órabéres traktorvezetőnek a termelőszövetkezetben. Fuszik az inas a maszek lakatosnál. Két forintért feltölti az akkumulátoromat, ha lemerül. A gazdája nem tud róla. Fuszik a sarki trafikos, mert alkalmilag elad a betévedőknek használt cipőt, bőrdönt, felújított kalapot. Fuszik a könyvtáros, mert pesti kutatóknak forintért cédulázza ki a régi városi újságokat. Fuszik a pincér, mert jobb lakodalmakban műszak után elszegődik asztalt felteríteni. És fuszik az újságíró, amikor nem a saját lapjának ír. És fuszik a tanár, a pék, a szobafestő. Talán csak éppen a maszek nem fuszik az épülő szocializmusban. Kicsit én is meglepődtem rajta, amikor ezt végiggondoltam.

Harmadik emberem, aki szóbeli névjegyét a látogatásra még a minapiban ideadta, megjelenésemtől éppen a méhei körül foglalatossá válik. Belehallgat a kaptárakba, hogy teleitek.

— Hány család?

— Nem sok. Tizenkettő. Több volt, de eladtam. Nem bírtam velük. A legelők se nagyon jók. A tsz-ek hamar szántanak aratás után. Nincs tarlóvirág. Az akárk meg a Tisza-parti fák adják a mézet. Azért, ha jó az év, panasz nincs. De húzódjunk beljebb, mert itt még hideges az idő.

— És bírták a telet?

— Semmi baj. Ha az ember nem rabolja ki őket, a legkutyább telet is jól viselik. Én nem sajnálom tőlük. Mert rendes esztendőben visszafizetnek.

— Szokott-e a méhesben aludni?

— Ó, arra nem akad idő. Meg öregembernek való az.

— Mindig foglalt?

— Szégyellném magam, ha ölbe tett kézzel üldögnék.

— Mivel szokott foglalkozni, ha vége a munkának?

— Hujjujj, ha száz kezem lenne, az is teli lenne dologgal. Házat építek. Az ajtót, ablakot már megcsináltam előre. Szaladozok építőanyag után. A betonlajazatot én verem sablonba, darabonként. Szereztem vassablonokat, és ha megy a munka, egy húzásra húszat-harmincat is elkészítek. Tavasszal, ha kezdjük az alapozást, az is meglesz. Aztán, mire a ház tető alá jön, hát nem is tudom. Rengeteg dolog van egy új házzal. Belekopaszodik az ember. De építenem kell. Ez nem is az enyém. Négyönké. Más gondom nincs is mostanában, csak a ház. Meg hát odabent a munka. Amíg nem lesz kész a ház, a gyári munka az egyetlen fejtőstemenem.

— S ha egyenesbe jönnek, miből tud még az üzemen kívül pénzezni?

— Hat kvadrátos portám van. Az én asszonyom kertészeti iskolába járt. Érti a dolgot. Üvegházat kell majd csinálni, palántahajtatót.

— Mennyit keres az üzemen?

— 1800-nál feljebb mozog a pénz.

— Mi volt a plafon?

— Egyszer hoztam már haza 3400-at is. De az csak egyszer volt. És nem nyolcórásztunk.

— A felesége nem dolgozik házon kívül?

— Nem. Kire bízom a gyerekeket? Amit megkeresne idegenben, azt elfizetném gyerekpásztorra, s az mégse csinálná kedvünkre. Ebben egyeztünk. De ha a ház körül beborul a zöldséges meg a virágos, hát abból az ő keresetét is majd csak kicsiholdjuk. Így számolunk mi az asszonnyal. Mert két lányunk van. Mire felnőnek, férjhez mennek, valamit kell velük adnunk. Egy-két drancot, párnát, ezt, azt. Meg majd a ház rájuk marad. Velünk is így tettek a szülők. Mért lennének mi rosszabbak? Nekünk csinosabban kellene őket szárnyukra eresztetni. Én azt sohasem számolom különben, hogy milyen volt a régi világban.

Én nyolcéves koromban már elálltam tehénpásztornak az őszi harmatig. Hát én nem ítélem ilyen életre a gyerekeimet. Mert akkor minek szeretttük őket a világra, ha csak effajta életet tudunk nekik odakinálni. Ebben morzsoljuk magunkat napról napra. Az ember jól akar élni. Van olyan igénye, sokszor mondom az asszonynak, amire régen csak a jegyző mert gondolni. Hát csak egy példát mondok. A nagyobbik lányom tízéves. Jó füle van. Zeneiskolába is járatom. Zongoramuzsikát tanul. Sokat kellene már gyakoroljon, mert a tanárai nagyon biztatják, hogy jól jár a keze a billentyűkön. Nem állunk elébe. Hadd boldoguljon vele, hátha majd az lesz a kenyeré a végén. Venni kellene neki egy zongorát. Talán el is bírnánk vele, hiszen OTP-re is árulják. No de, épp mondom az asz-

szonynak, ég a pofám bőre, ha arra gondolok, hogy az én házamnál zongora legyen. Aztán látja, attól már nem ég, mert Pannóniám van, vagy jégszekrényem. A végén egészen úrhatnám urak leszünk. Igaz, a régi világban sok háznál a betévíz is alig került elő, de zongora volt. Hanem hogy nekem is legyen egy ilyen szerzőm a házamnál, egyelőre nem bírok megbékélni a gondolattal.

Negyedik emberem kukoricát morzsol és mesél a fiának, amikor odaérek. Pufók kisgyerek ül kicsi sámlin, pörge vadászkalap a fején, valósággal csüng az apján. Szemrehányóan néz rám, amiért elütöttem előle a mesét. Szeretnék az öcsivel megbékélni, de simogatást nem tűr, akár a vadócgalahamb. Elhúzódik a sámliról anyja köténye mögé.

— Pedig apás rettentően. Az anyjának csak akkor fogad szót, ha az apja egyet szól az anyjával.

— Mire végzik ilyenkor?

— Hát ilyen tájban szoktam egy kis kukoricát lebabrálni a hízóknak, míg az étel megrottyan.

— És azután mi a program?

— Ma?

— Például ma.

— Mindig akad valami. Beleesett a vödör a kútba. Azt kicsáklázom. Aztán már sötétedik. Kapom magam, máma próba van a műkedvelőknél.

— Színjátészó?

— Az asszony mar érte, de én nem bánom. Csúfol, hogy szereplési viselkedésem van, hogy bohócot csinálók magamból, hogy hát. Munkatársak is megmegcsipkednek érte, de én azt sem bánom. Nekem ez a mániám. Van, akinek a kártya, másnak a bor, vagy a kujtorgás idegen szoknyák után. Én nem, én színjátészó vagyok.

— Mióta?

— Az üzemben csaltak bele még legénykoromban. Először csak díszletezőnek meg függönyhúzóknak. Azt csináltam évekig. Csak egyszer úgy fordult, hogy váratlanul kiesett valamelyik szereplő. Már nem volt Vincének mit kezdeni, Vince az a főnök a színjátésoknál, rólam meg tudta, hogy minden darabot végigénekelek, meg el is mondom. Főzögetett aztán, hogy ugorjak be, én meg úgy voltam vele, hogy rajtam ne múljon. Beugrottam. Most én arról nem beszélek, hogy fürgeteges taps, meg megymás fogadott, csak annyit mondok, hogy azóta nem húzogatom én a függönyt, meg a díszleteket se nagyon csinálom. Játsszom.

— Milyen darabokban játszik?

— Hát várjunk csak. Játsszom a Nem olyan világot élünkben, a Hínárban, a Debreceni Lunatikusan, az Érdekházasságban, a Liliomfiban.

— Beszéljen még.

— Mit beszélhetek? Van. Van ez már több mint tíz éve. Akik deszkára lépünk, vagyunk olyan harmincan. Öreg, fiatal. Itt a városban, hogy mondjam, hálás közönségünk van. A művelődési házban szoktuk előadni a darabokat. Kéthárom havi próba után előállunk. Ha megéreznénk, hogy nem kellünk, bizonyára nem csinálnánk. De ez még itt kell. Ugye, állandó színház nincs, mert ha az lenne, betenné ránk az ajtót. Például az Érdekházasság négy ízben ment itt a városban, négyszáz fős házzal. A Nagymama tízszer ment, de még vagy ötször teli lett volna a terem, csak hát más a közönségsiker és más a művelődéspolitikai. Aztán megyünk másfelé is. Csanytelekre, Felgyőre, Tömörkénybe, Nagymágocsra, Derekegyházára, Szelevényre, Csépará, Tizsasásra, Gátérre, Pálmonostorra. Nem mondom, hogy meggazdagodik a csoport a bevételtől, de nem is ráfizetéses a vállalkozás. Mondom, dicsekvés nélkül, hogy van igény a játékunkra. A nézőknek is, a szereplőknek is. Nem akarunk mi színészek lenni. Nem is úgy csináljuk. A primadonnáknak nincs sok becsülete köztünk. Ez nekünk kikapcsolódás. Valósággal más emberek leszünk tőle. Valahogy más környezetben mozgunk, mint egész nap. Míg szerepelek, másik ember mivoltát élem. Az asztalosszakmában sok ravaszág kell. Ügyesség. De hát az nem tud mindent, ami az emberben megvan, helyére juttatni. Márpedig én, mint színjátészó tudtam meg, hogy mi minden van az emberben. Mennyi érzés. Ha jól szurkol a közönség, szóval velem érez a játékomban, én igazán még el is tudom magam sirni. Aztán szégyellem kicsit, de mégis olyan jó ám, hogy csuda. Nem a taps. Hanem, ahogy figyelnek. Moccanás nincs. Rám figyel négyszáz ember. Azt érzi, amit én a szavammal, mozdulatommal sugalmazok nekik. Most azt hiszi, hogy dicsekszem? Nem. És olyanok vagyunk mi, mint egy család. Sok mindent átélünk már. Tragédiákat játszunk és komédiákat. Mi nekünk ez jó. Nem csinálnánk, ha nem lenne jó. Az asszony sokszor mondja, jobban tenném, ha pénzes dologgal tölteném az időmet. Hiszen csinálom én azt is.

Kicsi fuserság mindig akad. De hát az is beteg dolog. Hajsza a pénzért. Amúgy ránkférne. Szébb lakásom is lehetne, meg tán autó? Megvagyok anélkül is. Ha olyan kedvem lenne, gyalog is nekiszaladhatok a fának, nem? Amúgy nem élek koldusmódra, és meg vagyok békélve a világgal.

Ötödik emberemmel, a szakma legfiatalabbjával zárom a szerelők sorát. Régen kiszemeltük egymást, ezért azonnal a tárgyra tér.

— A szakmát itt tanultam a gyárban. Akkor szabadultam, még hagyományos fehér bútoron, amikor az üzem az exportot kezdte tapogatni. Egebeli égedelem volt. Öklörázások, káromkodások, kevés pénz, kifakadások. A húszéves szakismeret is semmivé vált, amikor funderrel és formicával borított bútorokat kellett gyártani. Az asztalos ismert százféle fafajtát, de nem ismerte a műanyagot, nem ismerte az új ragasztóféleséget, a technológiai eljárásokat. A legtulintyabb asztalos (piaci) is tudja, hogy fenyőfát nem lehet tartósan felpolitúrozni, vagy hogy az eperfa nem jó asztallapnak, mert minden fánál jobban dolgozik. A műanyagról nem tudtunk, csak annyit, hogy szép, meg hogy ez kell a külföldieknek. Pár hónap ráment, mire sejteni kezdtük a természetét. És egy év is ráment, mire akaratunk szerint uralkodhattunk az ismeretlen fölött. Hát körülbelül így. Persze váratlan bajok máig is belépnek. Főleg a magyar műanyaggal. Egy ideig szépen megy minden, aztán olyan szériát küld Mohács, aminek a leggyorsabb gép is eltépi a színét. Csak olyan hajszálrepedésnyi pattogzások ezek, de külföld elcsavarja tőle az orrát. Jó dollár, jó munka. Ők valahogy így számolnak. Ma azért nagyjából tudjuk, hová kell ütni, és hová nem szabad. Különben a számok is mutatják, sejtünk valamit ebből a munkából, hiszen 14–18 000 konyha külföldre sétál a kezünk közül.

— Engem, ahogy megkaptam a segédlevelem, áttettek ide a Belga 2-be. Már nem mennék vissza a hagyományosra. Valahogy többet tudunk itt nyújtani, mint ott kívántak. Bár azok sem hatókrök. A figurákat betenőrozza az ember, s megy. Inaskoromban ismertem valóságos gyilkosokat ottan, akik üsd agyon – ne nagyon módon tanultak dolgozni, valahol odakint városi asztalosok között, ahol 50 mosóteknőt is összeverték hetenként, vagy 70 darab Vadóc Pistának való parasztszéket, szabad kézzel, szőrősfából szabva. Csap helyett szögeztek, a hibákat telítették gipszszel, enyves festékkel elsímították a bajokat. Azt mondták: kocsira teszik, tanyára viszik, szalmával letakarják, aztán kész. Ha kritizált a paraszt alkudozás közben a vásáron, hogy hézagosak az eresztékek, vagy lötyög az egész tákolmány, kioktatták, hogy aki szalad, az nem látja, aki nézi, az meg egyenesen bolond. De még az ilyen asztalosok is felszedtek itt némi sikket a gyárban. A követelmények megvannak és mindig magasabbak lesznek. Éppen szurkolok, hogy őszre megyek katonának. Mire megjövök, tanulhatom előlről a szakmát, annyira siet manapság a faipar is, hogy két év alatt képes megváltozni minden. De majd csak kiegyenesedünk ebben is, hiszen fiatalok vagyunk, és ennél nincs is pillanatnyilag fontosabb. Bár ma is nehéz azért fiatalnak lenni. Apámmal sokat összeakaszkodunk ezen. Tanácselnök az öregem már több mint 10 éve, kisebb helyen, 18 ezres községben. Én nem mondom, van gondja meg baja, mert sokan azt várnák a tanácselnöktől, hogy mindenkinek külön-külön a saját százíze szerint váltsa meg a testére szabott, csak neki kijáró, kényelmes, külön bejáratú világot. Ezt az öreg ácslegény, a biblia tanúsága szerint, megpróbálta, de a megváltott világ is csak úgy ballagott a maga kerékvágásában, mint annak előtte. Persze az öregemben minden indítás megvan a világ megváltására. Hisz a jóban, a könyvben, a hatalomban. Nem is baj. Engem meg szid, hogy nem tudok, és mi, fiatalok, nem tudunk becsületesen belesimulni a rendszer követelményeibe. Randalírozunk, számárfület mutogatunk az öregeknek. Beképzelt, üresfejű hólyagok vagyunk. Mert a fiatal az apák szemében mindig is mihaszna. Mi lesz belőletek, siserák, ingyenélők, nagyhajúak, dologkerülők? Nem kényeztető, nem simogató ember az öregem. Nem emlékszem, hogy valaha az ölében ültem volna, vagy úgy szólított volna, hogy fiam. Kemény legény ő. Az el-lágyulást megveti másokban is. De belül jó. Talán akkor sem tévedek, ha apámról van szó. Jó ember. De a jó ember is eltévedhet. A jóság nem elég manapság bizonyos kérdések megoldásához. Csak a szakismeret, a rátermettség, a meggyőződés, és majd csak azután a jóság. Valahogy így teljes a mai fiatalember szemében a mai tanácselnök. Akkor is így teljes, ha éppen az apámról van szó. Én aztán meg is mondom neki. Hát ki mondhatja meg neki, ha nem a fia. Rólam talán elhiszi, hogy nem fúrom, hogy nem akarom lejáratni a tekintélyét, hanem szeretném, ha az apámra mindig fölnezhetnék, ha nem lenne, hogy időnként balfogásaiért a szégyen égesse a ké-pem bőrét. Hallok a tévedéseiről. Ilyenkor, mintha kést forgatnának bennem. Mert nagyon fáj, ha igazságtalanul ítélkezik, vagy cselekszik. Legtöbbször vonaton hal-lom. Ma is együtt élek velük, vonaton járok be és haza. Ott aztán megy a beszéd.

Teli szájjal. Alig várom az estét. Neki az öregnek. Dühöng, öklével veri az asztalt, lepimaszol, hogy felnevelt egy ilyen szemtelen, tanulatlan tökfilkót, aki estére kelvén hajánál fogva ráncigálja az apját. Én nem ráncigálom, csak megmondom neki olyanokat, amiket a községben senki sem mer neki megmondani. Hát mindenki tőle függ! Az orvosok, a tanárok, a hivatalnokok, a tsz-elnökök, rendőrök és mindenki. Ki meri neki megmondani, ha balgaságot cselekedett. Tudomásom szerint szándékosan nem állt még bosszút senkin, még sem vetik szemére hibáját. Nagy kalappal köszönnék neki, hízelegnek, szépeket mondanak neki, amiből ő olyan téves szemléletet alakít, hogy minden nagyon jól van az ő bölcs vezetésének eredményeképpen. Elhitetik vele. Addig rázzák a tömjénezőt az orra alatt, míg megszédül a feje. Aztán már könnyen bánnak vele. Meg van győződve csálhatatlanságáról, de maga nem jár, talán személyesen nem is járhat minden dolog után. Sokszor odamondom neki ezt is. Mert látom, kubikos volt, valamikor jól eligazodó, beszédes, nagykedvű ember, hogy nem megy emberek közé. Nem megy a kultúrházba, a könyvtárba, a kocsmába. Szerinte a kíváncsiság aláásná az elnök tekintélyét. Mondom neki, ha az asztal alá inná magát, az aláásná. De egy kocsmában eltöltött fél óra alatt többet tudhatna meg a község életéből, mint tíz jól-fésült jelentésből. Én megmondom neki, hogy ez úrhatnás, góg. Még él benne az egészséges érdeklődés minden iránt, annyira, hogy sokszor látom, szenved magánossága miatt, de nem menne el megnézni az új strandot, nehogy kifeküdné oda, szerinte ez aláásná az elnök tekintélyét. S amikor én megmondom neki, fellázad ellenem, volt már rá példa, hogy kinyitotta az ajtót, s elüldözött a háztól. Mindennek elmondott. Kigyót melengtetett a keblén. Ő mindent megtett, hogy legalább tisztességes polgár váljon belőlem, ha már öntudatos kommunista nem, s itt van, felcseperedett belőlem egy marha nagy vadló, aki rohan a vakvilágba, s még az apja, a tulajdon apja szemét is kívájná, akár a szóda. És rám átkozta már a világot, azt a régít, hogy nekem is azt kellett volna megköstölönni, azután beszélnék így az apámmal. Én nem akarom apámat bántani, hát ő utána jöttem a világra, szeretem, nem nyalakodósan, hanem ahogy felnőtt fiúhoz illik, férfiasan, de ne akarjon rám tukmálni kész örökséget. Ne akarjon úgy nevelni, ha ő nyugdíjba megy, én kell legyek utána a tanácselnök. És ne akarja, hogy minden lépését szentségesen igaznak vélelmezsem, és botlásait, amit ő fogat összeszorítva szeretne elkerülni, bölcs lépésnek tekintsem, mint a titkára, mert ő azt teszi. Az a marhaságot is megmagyarázza. Pártszerűen. Én nem. Míg a számat kinyithatom, megmondom. A Magyar Ifjúságban olvasom a nyugati fiatalok problémáját. Hogy ott örökségképpen ráerőltetik a gyerekekre a régi, jól bevált formát. Mert azok kipróbáltak. Azoknak két útjuk van. Vagy konformisták lesznek, elfogadják mindent olyanak, amilyen, vagy fellázadnak, és akkor kitagadják őket az ősök. Nálunk nem egészen így van, de vannak hasonlatosságok. Mért nem hagyják, hogy a mai fiatalok is megfussák a maguk útját. Apámék is megfutották. Ők tehették? Igazuk volt. Jobbat akartak. És mi nem képzelhetünk el jobbat a mostaninál? Hadd küzdjünk ki mi is a magunkét. Nem vagyunk mi rosszabb generáció az előbbieknél. Vagy igen? Akkor hová lett az a sok sürgés-forgás, iskolareformok, nevelési viták és határozatok, ha eredményeik nem mutatnak bennünk megbízható jövőt. Ha húszéves korában belenyugszik az ember, hogy ez van, minek él tulajdonképpen. A belenyugvás nem viszi előrébb a társadalmat.

A szerelóműhely észre sem veszi, ha belép a vállalatvezető. Nem kaszárnya ez, hogy vigyázzt kiáltanak megjelenésére. Amúgy is megszokott lehet, hogy az öreg asztalos ellép a padosorok előtt. Néha határozott céllal jön, amikor 25 asztaloslegény is kevés valami újat útjára engedni. Néha jön vele az egész műszaki vezérkar. Mászor egyedül cserkészik a műhelyekben, mint régi végvári kapitányok, ellenőrizni posztokat, strázsákat. Az emberek két lyuk fúrása, két csavar behajtása, két pánt beütése között pillantanak rá. A gyakorlott szemnek a pillantás is elég. Most nem hátratett kézzel jön az öreg, mindent megszemlézve, hanem csüngő karokkal, kicsit hajlottan, ahogy a világ minden táján gyalupadtól meggömbölytve járnak az asztalosok. S lépte is nehezebb, mint egyébkor szokás. Belép a művezető bódéjába, azzal együtt újra ki a műhelybe. Az első padnál megáll, ahonnan belátja mind a kétsornyi embert.

— Egy pillanat figyelmet, emberek!

Javarészt leállnak a csiklandósan sivalkodó légfúrók, megszűnik a kalapácsolás, reszelés, gyalulás. Csak a tulsó soron nem hallotta még valaki az álljt. Azt is lepiszentik.

— Szeretném, ha nem veszítenék el kedvüket, és én szólok, hogy elkerüljük a kósza híreket. Önök is jól tudják, hogy saját hibáikon kívül, hiszen egy év óta kínlódunk a mohácsi funderrel, a külföldiek megköszönték buzgalmunkat, és

gyártmányainkból a továbbiakban nem kérnek. Beszéltem a minisztériummal. Ugyanezeket a modelleket hazai szükségletre gyártjuk. Külföld kiesése miatt a fizetésekben változások nem lesznek. Továbbra is minden tervünket úgy teljesítjük, mint eddig a percig. Jó munkát.

Már a garádicson koppannak léptei. Fölér a Belga 1-be. Érkezte után még néhány percig visítanak a fűrók, csattognak a gumibunkók, dübörög a hátrész. Aztán csönd, és nem ugyanazokkal a szavakkal, de lényegében hasonlóan, öt mondatban közli, amivel idelent megfeszítette a levegőt.

– Megköszönték koppanmunkát, és gyártmányainkból a továbbiakban nem kérnek.

A Belga 2-ben, ahol engem is elért a hír, nem ocsúdnak az emberek. Azokban a pózokban állnak, padra dőlve, kalapácsra támaszkodva, ráspollyal, fűrésszel a kézben, ahogy a hír vételekor álltak. Mintha megfagytak volna a mozdulatok. Ki maga elé néz, ki a másakra, ki az ablakon át bámul a semmibe, bőrkeményedését piszkálja. Mondanivalóját a fölöttünk levő műhelyben is befejezte a vállalatvezető. De a kalapálás ott sem indul meg. Az itteni művezető az ajtófának dől, szemüvege szárát szájába veszi. Senki sem mozdul. Van öt perce, hogy odafönn is elhangzott a szó. Ott is csönd. Távol gépek dörömbölnek. Melódiák nélkül futnak. Ahová belép a vállalatvezető, megállnak. Végül csönd kapja körül az egész üzemet.

Még két napig lábatlankodom közöttük. Végre megtanulom a zsibbadtság okát. Nehéz erről beszélni. Nem a pénz. A pénz ugyanaz. Hanem a márka. Mint pusztán, a mindent elverő jég után. Kívülről nem látsz embert sírni. Belül kavarognak a jajok. Nem kell a munkájuk, a szívük, a kezük esze. Mintha elloptak volna tőlük valamit. Nincs fűtő, dana, fel-felbukkanó nóták, cifra káromkodások. Csikorogva ballag a munka. Íztelenül. Ahogy beteg ember eszik. Le-föl, le-föl a kanál, csak az étel nem fogy. És beszélő társat nem találók. Azt mondja a szem, a fenének sincs kedve beszélni. Szedem a sátorfám. Sajnálom, hogy ilyen vége lett ittlettemnek. Most tulajdonképpen kútba esik minden tervem. Nekem az tetszett, hogy ez a vidéki gyár külföldnek tetsző bútorokat varázsol. S most a hír, amit a vállalatvezető közölt, engem is meglopott jócskán. Minek azt leírni, hogy visszafelé megyünk, visszafelé rettentően. Szaladni kell innét, sietni, mert soha, soha nem tudtam megszokni és elviselni a gyászoló házak földig húzó terhét.

És pár hét múlva visszalapokodom. Csak alkalmilag, csak messziről meglesni, hogy miképp viselik, cipelik a terhet.

És a szerelőknél vállon ütnek a fehér fogú asztaloslegények, nótáznak és káromkodnak. Gondolnak, meggyógyultak. Minden csoda három napig tart. Úgy jó, ha meggyógyultak. Miért? Kellenek ezek a konyhák nálunk is. De fölöttébb jókedvűek, ahogy még tán soha. Négyen légfúróval muzsikálnak. A Rákóczi-indulót is el tudják zümögni vele.

– Szavuk szerint kértem, mi a bajuk?

– Újra kellünk a külföldieknek. A szájukban maradt a kezünk íze. Nem akármilyen földhöz vágott üzem vagyunk.

TÓTH BÉLA

Vége.

Szegedi Szabadtéri Játékok, 1965.
Jelenet a West Side Story-ból